

Славейт
Христин Хана

АКО И ТИ САКАШ КНИГИ...
ИЗДАВАЧКА КУЌА САКАМ КНИГИ

www.sakamknigi.mk

На светот има толку многу книги, а толку малку време...

Строго избрани одлични наслови за сите кои сакаат книги со уникатни приказни достоини за нивното време...

Наслов на оригиналот

The Nightingale

© Kristin Hannah, 2015

Copyright © за македонското издание

Издавачка куќа Сакам книги, 2016

Издавач Издавачка куќа Сакам Книги

Преведувач Ивана Спасев

Лектор Марија Иванова

Главен уредник Ивана Спасев

Компјутерска обработка Диме Спасев

Дизајн на корица Диме Спасев

Печатење Графостил - Скопје, 2016

Тираж 1000 примероци

Сите права за книгата се задржани. Ниту еден дел од ова издание не смее да биде препечатуван, копиран или објавуван во која било форма или на кој било начин во електронските или печатените медиуми, без писмена согласност од издавачот.

Славејот

Кристин Хана

АКО И ТИ САКАШ КНИГИ...

За Метју Шир. Пријатељ. Ментор. Шампион.
Недостигати.

Уза Карли Нова Хана, најновија звезда во
нашој свет:
Добредојде, малечка.

1

*7^{ми} април, 1995
Орејон*

Ако имам научено нешто во овој мој долг живот, тоа е ова: Во љубовта откриваме кои сакаме да бидеме; во војна откриваме кои сме. Денешните млади луѓе сакаат да знаат сè за секого. Мислат дека зборувањето за проблем ќе го реши истиот. Јас доаѓам од потивка генерација. Ние ја разбираме вредноста на заборавањето, убавината на повторното откривање.

Но, во последно време, се затекнувам како размислувам за војната и минатото, за луѓето што ги изгубив.

Изгубив.

Звучи како да сум ги затурила некаде саканите; можеби ги оставив каде што не им е местото и заминав, премногу збунета за да си го најдам патот назад.

Тие не се изгубени. Ниту се на подобро место. Ги нема. Како што се приближувам кон крајот на мојот век, така сè повеќе сфаќам дека болката и тагата, исто како и каењето, се врежуваат во нашата ДНК и остануваат дел од нас засекогаш.

Уште повеќе остарев од смртта на маж ми и мојата дијагноза. Мојата кожа наликува на стуткан пергамент што некој се обидел да го исправи и измазни за повторна употреба. Очите често ме изневеруваат - во темница, кога ќе блеснат силни фарови, кога врне. Ме вознемирува, оваа нова непостојаност и несигурност на мојот вид. Можеби затоа се вртам да погледнам наназад, кон

минатото. Во минатото има чистина и јасност што веќе не можам да ги видам во сегашноста.

Сакам да си замислам дека ќе има мир кога ќе ме нема, дека ќе ги видам сите луѓе што ги сакав и изгубив. Или барем дека ќе ми биде простено.

Но доволно сум искусна и мудра за да знам дека нема да биде така, зар не?

* * *

Мојата куќа, крстена Врвовите од страна на индустрискиот магнат кој ја изградил пред повеќе од сто години, се продава и се подготвувам да се преселам затоа што син ми смета дека треба.

Тој се обидува да се грижи за мене, да ми покаже колку ме сака во најтешкиот период од мојот живот, па ја трпам неговата потреба за контролирање. Што ми е гајле каде ќе умрам? Реално, тоа е поентата. Веќе не е важно каде живеам. Го пакувам животот на плажа на брегот на Орегон што го живеев скоро педесет години. Нема многу работи што би сакала да ги понесам со себе. Но има едно нешто.

Посегнувам по висечката дршка што ги контролира скалите од таванот. Скалите се спуштаат од таванот како господин кој ми подава рака. Старите дрвени скалила крцкаат под моите стапала додека се качувам нагоре кон таванот кој мириса на мувла и влага. Горе виси една сијалица на гола жица. Ја палам.

Горе е како во стар дрвен брод. Сребрени пајажини во аглите, потемнет широк бродски под и толку накосен таван што можам да стојам исправено само во средишниот дел на просторијата.

Ја гледам столицата нишалка што ја користев кога внуцињата ми беа мали, па колевката, па дрвеното коњче за нишање и столчето што ќерка ми го завршуваше кога се разболе. Покрај сидовите има купишта кутии, означени со зборовите: „Божик“, „Денот на благодарноста“, „Велигден“... Во тие кутии се наоѓаат работите што веќе не ги користам многу, но не можам да поднесам да се

разделам од нив. За мене, признавањето дека не китам елка за Нова година е предавање, а никогаш не ме бивало за откажување. Она што го барам е пикнато во еден агол: прастар сандак налепен со лепенки од патувања.

Со мака го извлекувам и го ставам директно под сивалицата. Клекнувам покрај него, но болката во моите колена е неподнослива, па го спуштам задникот на подот.

За првпат по триесет години, го отворам капакот на сандакот. Горниот слој се состои од бебешки спомени наредени на стар послужавник. Мали чевличиња, отпечатоци од раце на глина, цртежи со боички, свидетелства, слики од патронати. Го тргам послужавникот и го оставам на страна.

Сувенирите на дното од сандакот се хаотично купче: неколку избледени дневници со кожни корици; стари поштенски марки врзани со сина сатенска панделка; картонска кутија со еден свиткан агол; комплет тенки книги поезија од Џулиен Росињол; и кутија од чевли полна со стотици црно-бели фотографии.

Над сето тоа, едно пожелтено парче хартија.

Моите раце се тресат кога посегнувам по него. Тоа е *carte d'identité*, лична карта, од војната. Ја гледам малата фотографија од младата жена. *Џулиет Жервез*.

„Мамо?“

Го слушам син ми на дрвените скали кои крцкаат, а неговите чекори фаќаат ист ритам со моето срцебиење. Да не викнал по мене и претходно?

„Мамо? Што бараш да се качуваш горе? Да му се плукнам. Скаливе не се стабилни“. Доаѓа и застанува покрај мене. „Ако паднеш...“

Му ја допирам ногавицата и нежно затресувам со главата. Не можам да погледнам нагоре. Му велам само, „Немој“ - тоа е сè што можам да кажам. Тој клекнува, а потоа седнува до мене. Можам да ја почувствувам неговата колонска вода, нешто суптилно, но мажествено. Но мириса и на чад. Веројатно испушил една цигара надвор скришно, навика од која се одвикна уште пред

неколку декади и на која повторно почна да се навраќа откако ми ја поставија дијагнозата пред некое време. Нема потреба да му кажувам дека јас не го одобрувам тоа: тој е доктор. Знае и самиот.

Инстинктот ми вели да ја фрлам личната карта во сандакот и набрзина да го затворам, повторно да ја скријам. Тоа е она што го правам цел живот.

Но сега умирам. Можеби не брзо, но нема да биде ни премногу бавно, па имам некоја потреба да се навратам на минатото.

„Мамо, плачеш“.

„Да?“

Сакам да му ја кажам вистината, но не можам. Се срамам од тој неуспех. На моја возраст, не би требало да се плашам од ништо - дефинитивно не од сопственото минато. Му велем само, „Сакам да го земам сандаков“.

„Премногу е голем. Ќе ти ги спакувам работите што сакаш да ги земеш во друга кутија“.

Се насмевнувам на неговиот обид да ме контролира. „Те сакам и повторно сум болна. Од овие причини, ти дозволував да ми наредуваш и да правиш што сакаш, но сè уште не сум мртва. Сакам да го земам сандаков со мене“.

„Што може да ти треба од него? Внатре има само некои наши стари цртежи и други глупости“.

Да му ја кажев вистината одамна или да играв и пиев и пеев почесто, можеби некогаш ќе успееше да ме види мене, како вистинската личност која сум, а не само обична мајка на која можеш да се потпреш. Тој сака некомплетна верзија од мене. Јас отсекогаш мислев дека тоа е она што го сакам: да бидам сакана и да ми се восхитуваат. Сега си мислам дека можеби би сакала да бидам запознаена, вистински да ме знаат и познаваат.

„Сметај го ова за мое последно барање“.

Гледам дека сака да ми каже да не зборувам така, но се плаши дека гласот ќе го предаде. Се накашлува. „Го имаш победено двапати претходно. Ќе го победиш и сега“.

Двајцата знаеме дека ова не е вистина. Нестабилна сум и слаба. Не можам ни да спијам, ни да јадам без помошта на медицината. „Се разбира дека ќе го победам“.

„Јас само сакам да бидеш безбедна“.

Се насмевнувам. Американците знаат да бидат страшно наивни.

Имаше времиња кога и јас го има вистиот оптимизам. Кога мислев дека светот е безбеден. Но тоа беше многу одамна. „Која е Џулиет Жервез?“ вели Џулиен и малку се шокирам кога го слушам името од него.

Ги затворам очите и во темнината која мириса на мувла и минати животи, умот ме враќа наназад, повлекува линија меѓу години и континенти. Против моја волја - или во тандем со неа, кој може да знае веќе? - почнувам да се присетувам.

2

*Светлината се гаснаа низ цела Европа,
нема веќе да ти видиме замисли до крајот на животот.*

СЕР ЕДВАРД ГРЕЈ, ЗА ПРВАТА СВЕТСКА ВОЈНА

*Август, 1959
Франција*

Виан Моријак излезе во дворот од ладната кујна. Сè беше расцветано во долината Лоара ова прекрасно летно утро. Бели чаршави се вееја и мавтаа на ветрот, а розите диво висеа и ползеа по античкиот ѕид кој го криеше нејзиниот имот од патот. Две големи пчели зуеја меѓу цветовите, а оддалеку се слушаше предењето на еден воз и потоа слатката смеа на мало девојче.

Софи.

Виан се насмевна. Нејзината осумгодишна ќерка веројатно трчаше низ куќата, принудувајќи го татко ѝ да ја брка додека се подготвуваа за пикникот, како и секоја сабота.

„Ќерка ти е тиранин“, рече Антоан појавувајќи се на вратата.

Тргна накај неа, а неговата коса залижана со помада блескаше на сонцето. Тој работеше на неговиот мебел цело утро - шмирглаше едно столче кое веќе беше мазно како свила - па лицето и рамениците му беа покриени со тенок слој ситна фина прашина од дрвото. Беше крупен маж, висок и со широки раменици, со грубо лице и

темна подникната брадичка за која мораше постојано да се грижи за да не се претвори во вистинска брада.

Ја замота раката околу неа и ја повлече кон себе. „Те сакам, Ви“.

„И јас те сакам тебе“.

Тоа беше највистинитиот факт во целиот нејзин свет. Таа сакаше сè во врска со овој човек: неговата насмевка, неговото мрморење во сон, неговото смеење по секое кивање и неговото оперско пеење додека се туширеше.

Се имаше вљубено во него петнаесет години претходно. Во училишниот двор, кога уште не знаеше што е тоа љубов. Тој ѝ беше прво сè. Прв бакнеж, прва љубов, прв љубовник. Пред него, таа беше слабо, чудно, нервозно девојче кое пелтечеше секогаш кога ќе се исплашеше, а тоа беше често.

Дете без мајка.

Сега ти ќе бидеш возрасната, ѝ имаше речено татко ѝ додека доаѓаа накај истата оваа куќа за првпат. Таа имаше четиринаесет години, беше отечена од плачење, а болката и тагата што ги носеше во себе беа неподносливи. За само една секунда, оваа куќа која беше семејна викендичка се имаше претворено во еден вид на затвор. Мајка ѝ уште не беше мртва ни две недели кога татко ѝ се откажа од својата улога на татко. Откако стигнаа тука, веќе не ја држеше за рака и не ѝ ја ставаше раката на рамо и не ѝ нудеше ни шамиче за да ги избрише солзите.

Н-но, јас сум само девојче, му имаше речено таа.

Веќе не.

Таа тогаш погледна надолу во својата помала сестра Изабел, која сè уште го цицаше палецот на четиригодишна возраст и воопшто не знаеше што се случуваше. Изабел упорно прашуваше кога мама ќе си дојде дома.

Кога вратата се отвори, на прагот се појави една висока слаба жена со нос како чешма и очи ситни и темни како суво грозје.

Ова се девојчињата? имаше речено жената.

Папа кимна.

Нема да бидат проблем.

Сè се случи толку брзо што Виан не ни можеше да разбере добро. Папа ги донесе своите ќерки како валкани алишта и ги остави со непознатата жена. Меѓу девојчињата имаше толкава разлика во години, како да беа од различни семејства. Виан сакаше да ја утеши Изабел - имаше намера - но таа и самата беше потоната во толку голема болка и тага што беше невозможно да мисли на некој друг, а особено не на толку немирно и нетрпеливо и гласно дете како Изабел. Виан сè уште се сеќаваше на тие први неколку дена тука: како Изабел врескаше и како Мадам ја плескаше. Виан ја молеше сестра си, упорно ѝ велеше, без престан, *Mon Dieu, Изабел, престани да врескаш. Само слушај ја и прави како што вели*, но со Изабел не се излегуваше на крај дури ни на четиригодишна возраст.

Виан беше изгубена и уништена од сето тоа - тагата за мртвата мајка, болката од напуштањето на татко ѝ, ненадејната промена на околноста и нескротливата, неутешна осаменост на Изабел.

Антоан беше оној кој ја имаше спасено Виан. Тоа прво лето по смртта на мајка ѝ, тие двајца станаа неразделни. Со него, Виан имаше пронајдено еден вид на бегство. Додека да наполни шеснаесет години, веќе беше трудна; на седумнаесет, беше мажена и домаќинка на куќата. Два месеци подоцна, имаше доживеано спонтан абортус и се беше изгубила на некое време. Немаше други зборови со кои би можело да се објасни тоа. Таа имаше потонато во сопствената болка, неспособна да се грижи за кој било друг или што било друго - дефинитивно не за нејзината ужасно зависна и постојано расплакана четиригодишна сестра.

Но тоа беа стари вести. Не тип на спомени на кои сакаше да се навраќа на ваков прекрасен ден како денешниот.

Се потпре на својот сопруг кога нивната ќерка дотрча до нив и изјави. „Подготвена сум. Ајде да одиме“.

„Па“, рече Антоан и се исклешти. „Принцезата е подготвена и мора да тргнеме“.

Виан се насмевна и влезе внатре да си ја земе шапката од закачалката зад вратата. Таа беше исклучително светла, со јагодесто руса коса, со порцеланска кожа и небесно сини очи, па секогаш се штитеше од сонцето. Додека да си ја земе големата сламена шапка заедно со чипканите ракавици и кошницата за пикник, Софи и Антоан веќе беа излезени од дворот.

Виан им се придружи на земјениот пат пред куќата. Беше доволно широк колку да помине еден автомобил. Едвај. Околу него се протегаа хектари и хектари полиња со сено; зеленилото овде-онде прошарано со црвени булки и сини цветови. Шуми имаше само на некои места. Во овој дел од долината Лоара повеќе растеше слама отколку грозје. И покрај тоа што долината се наоѓаше на само два часа со воз од Париз, изгледаше како потполно различен свет. Дури и летно време имаше многу малку туристи.

Повремено поминуваше по некој автомобил или велосипед или запрежна кола, но во најголемиот дел од времето беа сами на патот. Живееја на еден километар од Кориву, град со помалку од илјада жители кој главно беше познат како точка за запирање и одмор на луѓето кои се враќаа од ацилак од *Ste. Jeanne d'Arc*. Во градот немаше индустрија и имаше многу малку работни места - освен оние на аеродромот, кој беше гордост на Кориву. Единствениот на километри. Во градот, тесните калдрмисани улички се пробиваа меѓу прастарите градби кои несмасно се потпираа една на друга. Од старите камени сидови се ронеше малтер, а гниежот оздола го криеја диви ползавци, но тој се чувствуваше, иако не се гледаше. Селото се крпеше дел по дел - криви улички, нерамни степеници, слепи сокаци - подолго од стотици години. Дробните камени градби ги живнуваа разни бои: црвени тенди порабени со црн метал. Балкони од ковано железо украсени со сардели во саксии од печена глина. Секаде имаше нешто што ги искушуваа очите: кошница со макаронс во пастелни бои на излог,

плетена корпа од врбовина полна со кашкавал и шунка и традиционални француски колбаси, шарени чинии со домати и краставици и модри патлицани. Кафетериите беа полни овој сончев ден. Мажите седеа околу металните маси, пиеја кафе, пушеа кафени рачно замотани цигари и гласно се расправаа.

Типичен ден во Кориву. Мисје Лашуа ја метеше улицата пред неговата салатерија, а мадам Клонет го бришеше излогот на нејзината продавница за шапки додека група млади момчиња шетаа по главната улица на градот, рамо до рамо, клоцајќи попатно губре и подавајќи си една цигара од еден на друг.

На крајот од градот, свртеа накај реката. Виан ја спушти кошницата и го посла кѐбето на рамната трева под сенката на еден костен. Од кошницата за пикник извади еден топол крцкав багет, парче тежок полномасен кашкавал со дебела кора, две јаболка, неколку тенки парчиња шунка и шише Bollinger од 1936. Му наполни една чаша од шампањот на својот сопруг и седна покрај него кога Софи се стрча кон реката.

Денот помина во зашеметеност од сонце и задоволство. Зборуваа и се смееја и уживаа во пикникот. Дури подоцна дента, кога Софи се оддалечи со трската за ловѐење риба, а Антоан почна да плете венче од цвеќиња за нивната ќерка, тој рече, „Хитлер наскоро сите ќе нѐ повлече во војна“.

Војна.

Сите зборуваа само за тоа во последно време и Виан веќе не сакаше да слуша. Особено не овој прекрасен летен ден.

Си ги заштити очите од сонцето со раката и погледна во ќерка си. Зад реката, зелената долина Лоара беше негувана со внимание и прецизност. Немаше огради, немаше граници, само километри зелени полиња, дрвја и по некоја камена клупа или амбар. Таа стана и плесна со рацете. „Ајде, Софи. Време е да тргнеме накај дома“.

„Не можеш да го игнорираш ова, Виан“.

„А што треба да правам? Намерно да барам проблеми? Зошто? Ти си тука да нѐ штитиш“.

Упатувајќи му една вештачка ведро насмевка, ја спакува кошницата, си го собра семејството и ги поведе кон земјениот пат.

За помалку од триесет минути, стигнаа до големата порта на *Le Jardin*, камената селска куќа што нејзиното семејство ја имаше подолго од триста години. Тоа беше двокатна куќа со сини ролетни на прозорците и поглед кон овоштарникот. Двата оцаи беа прекриени со ползавци, а истите растенија се спуштаа и по ќерамидите. Од оригиналната парцела беа останати само неполни три хектари земја. Останатите осумдесет беа продадени во текот на изминатите два века со опаѓањето на богатството на нејзиното семејство. Но три хектари беа доволни за Виан. Не можеше ни да замисли за што би ѝ требале повеќе.

Виан ја затвори вратата зад нив. Во кујната, на железната решетка над шпоретот висеа бакарни тави и тенџерчиња од леано железо. Од голите греди на таванот висеа билки и зачини; лаванда, рузмарин и мајчина душица, обесени за да се исушат. Бакарниот мијалник, позеленет од старост, беше доволно голем за во него да се избања едно помало куче.

Малтерот на внатрешните сидови веќе се лупеше овде-онде, а од под него сиркаше бојата од минатите години. Дневната соба беше еклектична мешавина на мебел и ткаенини - софа со таписерија, персиски килими, антикварен кинески порцелан. Дел од сликите на сидовите беа одлични - можеби важни - а дел аматерски. Тоа беше мешан, скршен изглед на изгубени пари и минат вкус - малку излитено, но удобно.

Таа застана во салонот и погледна низ стаклените врати кои водеа до дворот зад куќата каде што Антоан ја туркаше Софи на лулашката што ја имаше направено за неа.

Виан нежно ја закачи шапката на закачалката зад вратата и ја зеде престилката, ставајќи ја веднаш. Додека Софи и Антоан си играа надвор, таа ја готвеше вечерата. Замота свежа, розова свинска кртина во дебели парчиња сланина, ја врза со коноп и ја потпржи во врело масло.

Потоа, додека свинското се печеше во рерната, го направи остатокот од јадењето. Во осум часот - точно навреме - ги викна да вечераат и не можеше да престане да се смешка кога го слушна трчањето и веселиот џагор и стружењето на ногарките по подот кога седнаа.

Софи седна на чело на масата и го носеше венчето од цвеќе што Антоан ѝ го имаше сплетено покрај реката.

Виан го донесе послужавникот. Просторијата се исполни со прекрасен мирис на печено свинско месо и крцкава сланина и јаболка со богат сос со вино, сето тоа легнато на постела од позлатени компири. Во друга чинија имаше свеж грашок кој пливаше во путер зачинет со естрагон од градината. И се разбира, тука беше и багетот што Виан го имаше направено утрото.

Како и секогаш, Софи зборуваше во текот на целата вечера. Во тој поглед беше како нејзината тетка Изабел - девојка која не знаеше да си го држи јазикот зад заби.

Кога најпосле дојде време за десерт - *ile flottante* - на масата завладеа задоволна тишина.

„Па“, рече Виан најпосле, оставајќи го својот недојаден десерт, „време е да се измијат садовите“.

„Ахх, мамо“, се пожали Софи.

„Нема лелекање и жалење“, рече Антоан. „Не на твоја возраст“.

Виан и Софи, како и секоја вечер, отидоа во кујната и почнаа да ги мијат и бришат садовите. Виан можеше да го почувствува мирисот на цигарата што Антоан ја имаше запалено, како и секоја друга вечер по вечерата.

„Папа денес не се насмеа на ниту една од моите приказни“, рече Софи додека Виан ги редеше чиниите на дрвената решетка за сушење. „Нешто не е во ред со него“.

„Не се насмеал? Па, тоа дефинитивно е причина за загриженост“.

„Загрижен е за војната“.

Војната. Повторно.

Виан ја избрка ќерка ѝ од кујната. Горе, во собата на Софи, седна на креветот и ја слушаше ќерка си како

дрдори додека ги облекуваше пижамите, ги миеше забите и си легнуваше.

Виан се наведна да ја бакне за добра ноќ.

„Се плашам“, рече Софи. „Доаѓа ли војна?“

„Немој да се плашиш“, рече Виан. „Тато ќе нè штити“.

Но уште додека ги изговараше зборовите, се присети на едно друго време, кога нејзината мајка ѝ имаше речено нејзе: *Немој да се плашиш.*

Тоа беше кога нејзиниот татко отиде да се бори во војна.

Софи изгледаше неубедено. „Но...“

„Нема но. Нема зошто да се плашиш. Ајде сега спиј“. Повторно ја бакна ќерка си, задржувајќи ги усните малку подолго на образот на малата.

Виан се симна долу и излезе во задниот двор. Надвор, ноќта беше спарна; воздухот мирисаше на јасмин. Го најде Антоан седнат на една од столиците од ковано железо на тревата, со нозете истегнати пред него, а телото непријатно навалено на едната страна.

Ја стави раката на неговото рамо. Тој повлече голем дим од цигарата. Потоа погледна нагоре во неа. На светлината од месечината, неговото лице изгледаше бледо и смрачено. Скоро непознато. Бркна во џебот на елекот и извади еден лист.

„Ме регрутираат, Виан. Заедно со најголемиот дел од мажите на возраст од осумнаесет до триесет и пет години“.

„Те регрутираат? Но... кај нас нема војна. Јас...“

„Треба да се јавам на должност во вторник“.

„Но... но... ти си поштар“.

Тој го задржа нејзиниот поглед и таа одеднаш не можеше да дише. „Е па сега изгледа сум војник“.

5

Виан знаеше нешто за војните. Можеби не толку за судирите и тропотот и чадот и крвта, но знаеше за последиците. И покрај тоа што таа беше родена за време на мир, нејзините најрани спомени беа од војната. Се сеќаваше како нејзината мајка плачеше кога се збогуваше со папа. Се сеќаваше дека беше гладна и дека секогаш ѝ беше ладно. Но најмногу од сè, се сеќаваше колку беше различен татко ѝ кога се врати дома. Како накривуваше и воздивнуваше и постојано молчеше. Тоа беше периодот кога почна да пие и да се затвора во себе и да го игнорира своето семејство. Потоа, се сеќаваше на трескањето врати, на избувнувањето на расправи и на исчезнувањето во тишини... се сеќаваше на тоа дека нејзините родители спиеја во различни соби.

Таткото кој отиде во војната не беше оној истиот кој се врати дома. Таа се обидуваше да биде сакана од него; уште поважно, се обидуваше да продолжи да го сака. Но на крајот, двете беа подеднакво невозможни. Во годините откако ја испрати во Кориву, Виан си имаше создадено сопствен живот. Таа му испраќаше честитки за Божиќ и за роденден, но никогаш немаше примено ниту една за возврат и тие ретко разговараа. Што беше останато да се каже? За разлика од Изабел, која изгледаше како да не беше способна да ги батали и остави сите работи, Виан разбираше - и прифаќаше - дека кога мајка им умре, нивното семејство непоправливо се скрши и распадна. Тој беше човек кој едноставно одбиваше да им биде татко на своите деца.

„Знам дека војната многу те плаши“, рече Антоан.

„Линијата Мажино ќе издржи“, рече таа, обидувајќи се да звучи убедливо. „Ќе бидеш дома за Божиќ“. Одбранбената линија Мажино беше километри и километри бетонски сидови и пречки и оружја по должината на германската граница за заштита на Франција по Големата војна. Германците не можеа да ја пробијат.

Антоан ја прегрна. Мирисот на јасмин беше опоен и таа одеднаш со сигурност знаеше дека отсега, па натаму секогаш кога ќе помириса јасмин, ќе се сеќава на ова збогување.

„Те сакам, Антоан Моријак и очекувам да ми се вратиш дома“.

Подоцна, таа не се сеќаваше дека се префрлиле во куќата, се качиле по скалите, легнале на креветот, се соблекле. Се сеќаваше само дека беше гола во неговата прегратка, дека лежеше под него додека тој водеше љубов со неа како никогаш претходно, со избезумени, очајни бакнежи и раце кои делуваа како да сакаа да ја распарчат кога истите тие раце всушност беа единственото нешто што цврсто ја држеше за да не се распадне и да остане целосна.

„Ти си посилна отколку што мислиш дека си, Ви“, рече тој отпосле кога тивко лежеа прегрнати.

„Не сум“, прошепоте таа премногу тивко за тој да ја чуе.

Следното утро, Виан сакаше да го задржи Антоан во кревет цел ден, можеби дури и да го убеди да ги спакуваат торбите и да побегнат како крадци во ноќта.

Но каде можеа да отидат? Војната натежнуваше врз цела Европа.

Додека да заврши со подготовката на појадокот, во долниот дел од черепот ѝ пулсираше главоболка.

„Изгледаш тажно, мамо“, рече Софи.

„Како можам да бидам тажна на ваков прекрасен летен ден кога ќе одиме да ги посетиме нашите најдобри пријатели?“ Виан се насмевна премногу ведро.

Дури подоцна, кога излезе во дворот и стигна до јаболкниците, сфати дека беше боса.

„Мамо“, рече Софи нетрпеливо.

„Доаѓам“, рече таа и тргна по ќерка си која ја отвори портата од дворот и се стрча кон малата соседна колиба со сини дрвени ролетни.

Софи тропна еднаш, а кога никој не ѝ отвори, си влезе внатре.

„Софи!“ викна Виан остро, но залудно. Културата и манирите беа непотребни за во куќата на најдобриот пријател, а Рашел де Шамплан ѝ беше најдобра пријателка на Виан цели петнаесет години. Се имаа запознаено само месец дена по срамното оставање на папа на своите деца во куќата *Le Jardin*.

Тогаш беа страшен пар: Виан, мала и бледа и нервозна и Рашел, висока колку момчињата, со веѓи кои растеа побрзо од лага и глас како мегафон. Отпаднички, двете, сè додека не се запознаа. Станаа неразделни на училиште и останаа пријателки во текот на сите години отпосле. Заедно студираа и станаа наставнички. Беа дури и трудни во исто време. Сега предаваа рамо до рамо во училиниците во локалното училиште.

Рашел се појави на отворената врата, држејќи го својот новороден син, Ариел.

Двете жени се погледнаа. И тој еден поглед беше доволен за да се пренесе сè што чувствуваа и сè што ги плашеше.

Виан тргна по својата пријателка и влегоа во малата убаво осветлена дневна соба што беше педантна и средена како кутиче. На дрвената маса со различни столчиња стоеше вазна полна со диви цвеќиња. Во аголот на трпезаријата имаше еден кожен куфер, а на него стоеше кафената федора што Марк, сопругот на Рашел, најмногу ја сакаше. Рашел зеде една чинија со колачи од кујната и двете жени излегоа надвор.

Во малиот двор имаше еден нерамно поплочен простор на кој стоеја маса и четири столчиња. Од гранките на костенот до масата висеа стари фенери.

Виан зеде едно од колачињата, уживајќи во богатиот крем со вкус на ванила внатре. Таа седна.

Рашел седна спроти неа со заспаното бебе во раце. Тишината се прошири меѓу нив и ги исполни со заедничките стравови и сомнежи.

„Се прашувам дали ќе има шанса да го запознае татко му“, рече Рашел и погледна надолу во бебето.

„Ќе се сменат“, рече Виан, присетувајќи се на татко ѝ. Тој се бореше во војна во која имаа изгинато повеќе од три четвртини од милион луѓе. Гласините за германските злосторства имаа стигнато до дома со оние ретките кои ја имаа преживеано војната.

Рашел го премести бебето на своето рамо. „Марк не го бива за менување пелени. И Ари сака да спие во нашиот кревет. Претпоставувам дека барем тоа нема да биде проблем сега“.

Виан се поднасмевна. Тоа беше мала работа, оваа шега, но сепак малку помогна. „Антоан ‘рчи како мечка. Би требало барем сега да можам да се наспијам како човек“.

„И ќе можеме да јадеме варени јајца за вечера“.

„А ќе има и двојно помалку алишта за перење“, рече таа, но гласот ја предаде. „Јас не сум доволно силна за ова, Рашел“.

„Се разбира дека си. Ќе го надминеме заедно“.

„Пред да го запознаам Антоан...“

Рашел одмавна со раката. „Знам. Знам. Беше слаба како гранка, пелтечеше кога ќе се вознемирише и беше алергична на сè. Знам. Таму бев. Но тоа е завршено сега. Ќе бидеш силна. Знаеш зошто?“

„Зошто?“

Насмевката на Рашел ја снема. „Знам дека јас сум голема - корпулентна, како што ми велат кога ми продаваат градници и чорапи - но се чувствувам... уништено од ова, Ви. Ќе ми треба и јас да се потпрам на тебе некогаш. Не со *целата* тежина, се разбира“.

„Значи нема да можеме да се распаѓаме двете во исто време“.

„*Voilà*“, рече Рашел. „Нашиот план. Сега, да отвориме шише коњак или џин?“

„Десет часот наутро е“.

„Во право си. Се разбира. Францускиот од 1975“.

* * *

Во вторникот утрото, кога Виан се разбуди, Антоан седеше на нишалката покрај прозорецот - нишалката од оревово дрво што ја имаше направено за време на втората бременост на Виан. Таа празна нишалка го исмеваше со години. Години на абортуси, како што ги нарекуваше таа сега. Пустош во земја на изобилство. Три изгубени животи за четири години; мали срцебиена, сини рачиња. А потоа, чудо над чудата: бебе кое преживеа. Софи. Во дрвената срж на таа нишалка беа заробени мали тажни духови, но имаше и добри спомени.

„Можеби треба да ја однесеш Софи во Париз“, рече тој кога таа стана. „Џулиен ќе се грижи за вас“.

„Татко ми јасно го изрази своето мислење за живеењето со своите ќерки. Не можам да очекувам добре дојде од него“. Виан ја повлече прекривката и стана од креветот.

„Ќе бидете добро?“

„Јас и Софи ќе бидеме добро. А ти секако брзо ќе се вратиш дома. Линијата Мажино ќе издржи. И Господ знае дека Германците не се доволно силен противник за нас“.

„Штета што нивното оружје е. Ги извадив сите наши пари од банката. Има шеесет и пет илјади франци во душекот. Користи ги паметно, Виан. Заедно со твојата плата од училиштето, би требало да ти траат долго време“.

Таа почувствува трепет од паника. Не се разбираше многу во нивните финансии. Антоан се справаше со нив.

Тој полека стана и ја повлече во прегратка. Таа посака да можеше да го собере ова чувство на сигурност и да го наточи во шише за да може да пие од него подоцна кога самотијата и стравот ќе ја ожеднат и исушат.

Запомни го ова, си помисли.

Начинот на кој светлината се факаше за неговата виткана коса; љубовта во неговите кафени очи, полните усни кои ја бакнуваа пред само саат време, во темнината. Низ отворениот прозорец зад нив го слушна тивкото каскање на коњот на патот и тропотот на запрежната кола.

Тоа беше мисје Килијан, тргнат на пазар со неговите цвеќиња. Да беше во дворот, тој ќе застанеше, ќе ѝ дадеше едно цвеќе и ќе ѝ кажеше дека ниту еден цвет на светот не би можел да се мери со нејзината убавина, а таа ќе се насмевнеше, ќе му кажеше *merci* и ќе му понудеше да се напие нешто.

Виан неволно се тргна од Антоан. Отиде до дрвената комода, стави малку млака вода од синиот бокал во длабокиот сад и си го изми лицето. Зад завесите кои им служеа како гардероба, го облече градникот и корсетот. Потоа ги измазни свилените чорапи на нозете, ги прикачи за корсетот и се опаша со памучниот појас. Кога ја повлече завесата и излезе, Антоан го немаше.

Си ја зеде чантата и тргна накај собата на Софи. Исто како и нивната, така и нејзината соба беше мала со накосен таван, дрвен под и прозорец кој гледаше кон овоштарникот. Внатре имаше кревет од ковано железо, ниска масичка со столна ламба и резбан гардеробер. Сидовите беа декорирани со цртежи на Софи.

Виан ги отвори ролетните и собата се исполни со светлина. Таа го зеде розовото плишено мече, *Vébé*, што лежеше стуткано под образот на Софи.

Софи лани го имаше баталено *Vébé* кога се префрли на своите понови играчки.

Но *Vébé* сега повторно беше во нејзиниот кревет.

Виан се наведна и ја бакна ќерка си во образот.

Софи се преврте и трепна за да се расони. „Не сакам папа да оди, мама“, шепна таа. Посегна по *Vébé* и го зеде од раката на Виан.

„Знам“, воздивна Виан. „Знам“.

Виан го отвори гардероберот и го одбра морнарскиот фустан кој ѝ беше омилен на Софи.

„Може да го носам цветното венче што ми го направи тато?“

Цветното венче веќе беше овенато на масичката покрај креветот. Виан нежно го зеде и го стави на главата на Софи.

Виан мислеше дека ѝ оди добро сè додека не влезе во дневната соба каде што го виде Антоан. „Папа?“ Софи несигурно го допре овенатото венче. „Немој да одиш“.

Антоан клекна и ја повлече Софи во прегратка. „Морам да бидам војник за ти и мама да бидете безбедни. Но ќе се вратам дур да трепнеш“.

Виан го слушна напукнувањето на неговиот глас.

Софи се повлече наназад. Овенатото венче ѝ се накриви на главата. „Ветуваш дека ќе се вратиш дома?“

Антоан го крена погледот од сериозното лице на ќерка си и погледна во загриженото лице на Виан.

„Ои“, рече тој најпосле.

Софи кимна.

Тројцата беа тивки додека излегуваа од дома. Одеа рака под рака до сивиот дрвен амбар на брдото. Поминаа покрај трите мали бели крстови кои ѝ беа единствениот останат потсетник на светот за обележување на бебињата што Виан ги имаше изгубено. Денес, нејзиниот поглед воопшто не се задржа на нив. Нејзините емоции и без тоа беа доволно тешки во моментот; не можеше да си дозволи да ја додава и тежината на тие спомени.

Во амбарот се наоѓаше нивното старо зелено Рено. Кога влегоа во автомобилот, Антоан го запали и излезе од амбарот. Виан гледаше низ малиот прозорец покриен со прашина, ги гледаше шарените бои на долината како се прелеваат во познати слики.

И премногу брзо пристигнаа на железничката станица.

Перонот беше полн со млади мажи со куфери во рацете и жени кои ги бакнуваа за збогум и расплакани деца.

Една цела генерација мажи одеа во војна. Повторно.

Не мисли на тоа, си рече Виан. Не се посетувај како беше последниот пат кога мажите се вратија дома со накривување, со изгорени лица, брз рака или нога...

Виан ја стегаше раката на својот сопруг додека Антоан купуваше билети и ги носеше накај возот. Во вагонот за трета класа - преполн и неподносливо топол - таа седна со вкочанет исправен грб и чантата во skut, сè уште држејќи го за рака.

Кога стигнаа до нивната дестинација, се симнаа десетина мажи. Виан, Софи и Антоан тргнаа по другите по калдрмата и продолжија низ шармантното селце. Како беше можно да се наближува војна и овој чуден град со своите диви цвеќиња и прекрасни трошни сидови да собира војници за борба?

Антоан ја повлече за раката и таа повторно тргна. Не беше ни свесна дека застанала.

Напред пред нив, се отворија високите железни порти кои неодамна беа подигнати во камените сидови. Еден војник на коњ излезе да ги пречека новодојдените; лицето му беше испотено од топлото време и налепено со прашина. Ги повлече уздите и коњот застана пред мажите.

„Вие, мажите“, рече војникот. „Однесете ги документите кај поручникот онде покрај портата. Ајде. Мрднете“.

Антоан ја бакна Виан со нежност која ѝ ги насолзи очите.

„Те сакам“, рече тој покрај нејзините усни.

„И јас те сакам тебе“, рече таа, но зборовите кои секогаш делуваа страшно големо, сега звучеа слабо и неважно. Што беше љубовта кога ќе се ставеше против војната?

„И јас, папа. И јас!“ извика Софи фрлајќи се во неговите раце. Се прегрнаа како семејство, за последен пат, а потоа Антоан беше принуден да се оддели.

„Збогум“, рече тој.

Виан не можеше да му возврати со истиот збор.

Таа го гледаше додека заминуваше, гледаше како влегува во групата насмеани размуабетени млади мажи, како станува нераспознатлив.

Големите железни врати се затворија, металниот тресок одекна во топлиот спарен воздух, а Виан и Софи останаа да стојат сами на улицата.